

DĚJINY STÁTU A PRÁVA
V LIDOVĚ DEMOKRATICKÉM POLSKU

Michał Sczaniecki

I. Období prvních změn 1945—1951.

Právně historická nauka stanula v počátcích lidově demokratického Polska před těžkými úkoly.¹ Za války a hitlerovské okupace prořídly kádry právních historiků. Válečná zkáza se dotkla v podstatě všech historickoprávních ústavů. Díky pomoci lidově demokratických orgánů se přistoupilo ihned v prvních letech k znovuvybudování ústavů v Krakově, Poznani i Varšavě a zároveň byly zřízeny nové ústavy v Lublině, Lodži, Toruni a Vratislavi. Těžším však úkolem byl nástup nauky na nové cesty methodologické a organizační.

V prvních letech lidově demokratického Polska se právní historie zpožďovala za probíhajícím vývojem, stojíc dále zcela v posicích idealistických. Projevoval se tu jmenovitě vliv autorit buržoasní vědy, O. Balzera a St. Kutrzeby. Lze to vysvětlit také i tím, že práce, které se tehdy objevily, byly psány převážně v době hitlerovské okupace nebo docela před válkou. K nim patří v první řadě synthetická práce Z. Wojciechowského »Państwo polskie w wiekach średnich«, vydaná v r. 1945.² Tato práce, cenná s hlediska faktografického, jest zcela založena na názorech idealistických. Projevuje se to zejména v širokém rozvinutí buržoasní teorie rodové, připisování přílišného významu cizím vlivům při vzniku státu,

¹ Výsledky polského bádání v oboru dějin státu a práva v prvních letech Lidového Polska zaznamenali, aniž však podali jejich kritiku: A. Vetulani, *Dzieje historii prawa w Polsce*, Kraków 1948; M. Sczaniecki, *Chronique des travaux d'histoire du droit publiés en Pologne 1939—1946*, *Czasopismo prawnohistoryczne* I, 1948; W. Osuchowski, *Les études d'histoire du droit romain en Pologne*, tamtéž II, 1949. Teprve až v letech 1954—1955 se ve spojitosti s desetiletím Lidového Polska objevily práce, které toto thema více vyčerpávaly: M. Sczaniecki—J. Wąsicki, *Nauka historii państwa i prawa w dziesięcioleciu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, *Czasopismo prawnohistoryczne* VI/2, 1954; J. Bardach, *Nauka prawa w pierwszym dziesięcioleciu Polski Ludowej*, *Nauka Polska* II/3, 1954; t ý ž. *O rabote polskich istorikov gosudarstva i prava*, *Doklady i soobščeniya Instituta istoriji*, vypusk 6, Moskva 1953. Historickoprávní bibliografii za období 1944—1953 sestavuje J. Sawicki, *Materialy do polskiej bibliografii historycznoprawnej za lata 1944—1953*, *Czasopismo prawnohistoryczne* VI/2, Poznań 1954; za rok 1954 tamtéž VII/2, 1955.

² Z. Wojciechowski, *Państwo polskie w wiekach średnich*, Poznań 1945. 2. vyd. Poznań 1948; ve francouzském překladě *L'État polonais au moyen-âge*, Paris 1949.

přeceňování prvků politických a pomíjení činitelů společensky-hospodářských.

Mezi nejvýznamnějšími pracemi z oboru dějin polského práva, vydaných v této době, jest třeba se zmíniti o druhém dílu práce Z. Kaczmarczyka o monarchii Kazimíra Velkého,³ jeho práci o německé kolonizaci,⁴ monografii Z. Wojciechowského o Zikmundovi Starém⁵ a knize S. Śreniowského o dějinách státního zřízení ve Slezsku.⁶

Rovněž práce z oboru obecných dějin státu a práva, jakož i dějin římského práva se pohybují v okruhu hledisek buržoasní vědy. Patří k nim francouzsky psaná práce M. Sczanieckého o instituci peněžních rent udílených lenní formou,⁷ článek A. Veŧulaniho o dekretu Gracianově⁸ i spis J. Matuszewského o rufánském právu.⁹ V oboru římského práva se značnému a zaslouženému ohlasu v celém světě těší práce R. Taubenschlaga o právu v řecko-římském Egyptě,¹⁰ jakož i jím redigovaný »Journal of Juristic Papyrology«.¹¹

Teprve od r. 1949 se počínají objevovat první práce, jež, psány methodou tradiční, počaly nesměle navazovat na methodologii marxistickou. Jiné práce stály v této době ještě dále u hledisek buržoasní vědy. Jedny i druhé počaly vyvolávat ostrou diskusi. V té době teprve počínal růst širší zájem o prohloubení marxistické methodologie a osvojení si učení o společensko-hospodářských formacích atd. Velkou pomocí byly tu zkušenosti sovětského dějepisectví. Přejchod do marxistických posic musil počít uvědoměním si jednoty a zákonitosti dějinného procesu. Právní historikové se rychle zapojili do diskuse o periodisaci polských dějin, jež měla ukázat zákonitost jejího vývoje.¹² V této první etapě změn byly důležitým činitelem, jenž ukazoval nové cesty, recense a podnětné recensní články.¹³

Tyto změny byly pochopitelným a nutným následkem toho, že lidově demokratické Polsko nastoupilo cestu budování socialismu pod vedením dělnické třídy. Právě v prosinci 1948 došlo totiž k sjednocení polského dělnického hnutí v Polské sjednocené dělnické straně. V době provádění

³ Z. Kaczmarczyk, *Monarchia Kazimierza Wielkiego*, II, Poznań 1948.

⁴ T ý ž, *Kolonizacja niemiecka na wschód od Odry*, Poznań 1946.

⁵ Z. Wojciechowski, *Zygmunt Stary*, Warszawa 1945.

⁶ S. Śreniowski, *Historia ustroju Śląska*, Wrocław 1948.

⁷ M. Sczaniecki, *Essai sur les fiefs-rentes*, Paris 1946.

⁸ A. Veŧulani, *Gratien et le droit romain*, *Revue historique de droit français et étranger*, Paris 1946-7.

⁹ J. Matuszewski, *Studia nad prawem rufijskim*, I, Poznań 1947.

¹⁰ R. Taubenschlag, *The Law of the greco-roman Egypt in the light of the papyri*, vol. II., Warsaw 1948; t ý ž, *Introduction to the Law of the Papyri*, I, Bruxelles 1952.

¹¹ Vol. II., 1948; vol. III., 1949; vol. IV., 1950; vol. V., 1951; vol. VI., 1952; vol. VII/VIII, 1953-4.

¹² Srov. na př. J. Bardach, *O periodyzacji dziejów i jej ujęciu w historiografii radzieckiej*, *Przegląd Historyczny* LX, 1950.

¹³ Srov. na př. recenzi J. Bardacha o práci S. Śreniowského o zbíhání poddaných (*Zbiegostwo chłopów w dawnej Polsce jako zagadnienie ustroju społecznego*, Warszawa 1948), otištěnou v časopise *Nowe drogi* IV 16, 1949.

šestiletého hospodářského plánu, jehož linie byly stanoveny na sjednovací sjezdu a jenž se měl stát socialistickou generální ofensivou proti kapitalistickým prvkům v městě i na vesnici, ukázala se s celou výrazností veliká závažnost a dalekosáhlá úloha společenských věd, mezi nimi i právně historických. Tváří v tvář velkým úkolům, jež stály před polskou vědou, se započalo na počátku r. 1950 s přípravnými pracemi pro 1. kongres polské vědy, který se konal v červnu 1951 pod heslem připoutání vědy k lidově demokratickému státu a životu lidu.

Období přípravných prací pro první kongres polské vědy (1950—1951) se stalo v oboru dějin státu a práva obdobím zásadních změn. Na dvou konferencích právních historiků, které se v té době konaly, se už ukázalo, že celkově právní historikové se počínají pokoušet o uplatňování historického materialismu.¹⁴ Tyto konference poskytly příležitost, aby se zjistily zásadní nedostatky rozvoje dějin státu a práva v Polsku do té doby a aby se prodiskutovaly prostředky jak co do organizace vědy, tak co do plánování, jimiž by se tyto nedostatky mohly odstranit.

K hlavním nedostatkům patřily — nehledíme-li k otázce samotné metodologické úrovně historickoprávních prací:

1. nadměrná koncentrace studia vzdálenějších historických období a téměř úplné zanedbávání studia státu a práva v 19. a 20. století,
2. zanedbávání studia dějin práva soukromého, trestního a procesního,
3. nedostatek těsnější spolupráce mezi jednotlivými obory dějin státu a práva,
4. nedostatek náležitých organizačních forem, zejména koordinace prací v jednotlivých pracovních střediscích.

Výsledkem těchto konferencí byla jasná formulace nutnosti usilovné snahy o důsledné uplatňování marxistické metodologie ve vědě. Dále byla přijata řada rozhodnutí o organizačních formách další práce a sestaven její program. Jako úkol pro nejbližší dobu nejdůležitější bylo vytyčeno zpracování příruček, odpovídajících potřebám společnosti a změnám, probíhajícím v lidově demokratickém Polsku. Polská akademie věd, uvedená v život na I. kongresu vědy v r. 1951, usnadnila a umožnila další plánovanou a vyšší úroveň mající práci právních historiků.

II. Organizační formy studia dějin státu a práva.

Základní kádr polských právních historiků je seskupen na historickoprávních katedrách právnických fakult polských universit, t. j. na katedrách dějin polského státu a práva, obecných dějin státu a práva a dějin

¹⁴ Srov. I ogólnopolska konferencja historyków prawa w Toruniu, *Czasopismo prawnohistoryczne* III, 1951; II ogólnopolska konferencja historyków prawa w Poznaniu, tamtéž III, 1951. Srov. tamtéž i J. Bardach, *Perspektywy rozwoju nauki historii państwa i prawa*.

práva římského. Na každé katedře působí jeden nebo více samostatných vědeckých pracovníků a několik asistentů.¹⁵ Historickoprávní katedry každé fakulty tvoří svazky kateder, těsně spolupracující, mající často společné knihovny a konající společné vědecké schůze. Plán vědecké práce kateder je sestavován ministerstvem vysokých škol za spoluúčasti Polské akademie věd. V určitých intervalech se konají porady všech vedoucích kateder jednotlivých předmětů, aby se práce mezi všemi středisky zharmonisovala. Nová metoda didaktické činnosti na universitách přispěla k vzrůstu kádrů pomocných vědeckých sil.

Se zřízením Polské akademie věd vznikl Výbor právních věd a s ním spolupracující Ústav právních věd. Vlastní badatelské práce se konají v Ústavu právních věd pod všeobecným dohledem Výboru na rozvoj a plnění plánu právně historických studií. Výbor právních věd vedle toho vyvíjí rozsáhlou vydavatelskou činnost, a to ve třech směrech:

1. *Czasopismo Prawno-Historyczne*, založené r. 1946 prof. Z. Wojciechowským a prof. Z. Lisowským, vycházelo od r. 1948 v ročních číslech. Teprve r. 1953 tento časopis — po převzetí Výborem právních věd — vychází ročně ve dvou obširných svazcích.¹⁶ Tento orgán hraje důležitou úlohu v rozvoji dějin práva v Polsku. Jeho nedostatkem je nadále přílišné omezování se na problematiku polskou a nedostatečné rozvinutí spolupráce s jinými zeměmi, zvláště lidově demokratickými.

2. *Studia nad historią prawa* je pokračováním edice »Studia nad historią prawa polskiego«, založené r. 1900 Oswaldem Balzerem a věnované monografickým pracím. Po válce vyšlo v nich pod redakcí Z. Wojciechowského v letech 1948—1952 pět větších prací. Po převzetí této vydavatelské řady Polskou akademií věd vyšly v ní zatím tři svazky¹⁷ a v plánu pro nejbližší léta je řada dalších prací, z nichž některé jsou už v tisku.¹⁸

¹⁵ Na pěti právnických fakultách, jež dnes existují, pracují jako samostatní vědečtí pracovníci: *Varšava*: prof. J. Bardach, prof. B. Leśnodorski, prof. J. Sawicki (právo polské), prof. K. Koranyi, doc. Z. Zdrójkowski (obecné právní dějiny), prof. E. Gintowt (římské právo); *Krakov*: prof. A. Vetulani, prof. W. Sobociński, doc. S. Roman (polské), prof. M. Patkaniowski (obecné), prof. W. Osuchowski (římské); *Lublin*: prof. J. Mazurkiewicz (polské), prof. L. Halban (obecné), doc. A. Wiliński (římské); *Łódž*: prof. S. Śreniowski (polské), prof. A. Adamus (obecné), prof. B. Lapicki (římské); *Poznaň*: prof. Z. Kaczmarezyk, doc. J. Wąsicki (polské), prof. J. Matuszewski, prof. M. Szczaniecki (obecné), prof. K. Kolańczyk (římské); *Vratislav*: prof. S. Wyslouch (polské), prof. I. Jaworski (obecné), prof. M. Wyszynski, doc. A. Falenciak (římské). Mimo fakulty pracují v Polsku především tito právní historikové: prof. R. Taubenschlag, prof. T. Cieślak, doc. J. Baszkiewicz (*Varšava*), prof. W. Hejnosz, doc. E. Cieślak (*Toruň*), prof. S. Matysik (*Gdaňsk-Sopoty*).

¹⁶ Díl I., 1948, II — 1949, III — 1951, IV — 1952, V — 1953, VI/1-2 — 1954, VII/1-2 — 1955, VIII/1 — 1956.

¹⁷ Niže uvedené práce W. Kostuše, J. Baszkiewicz a B. Lesińskiego.

¹⁸ Jsou to knihy W. Wolfartha o »ascripticila«, S. Romana o něšavských statutech z r. 1454, W. Voisé o Fryczovi-Modrżewském a W. Sobocińskiego o svobodě svědomí v Polsku.

3. *Pomniki prawa polskiego* jsou rozsáhlou řadou pramenných edic pod redakcí komise, v jejímž čele je prof. A. V e t u l a n i.¹⁹ V nejbližší době dojde v ní k vydání ruského překladu statutů Kazimíra Velkého z první poloviny 15. století a statutů Kazimíra Velkého v redakci Syntagmatů z r. 1488. Vbrzku bude také odevzdán do tisku první svazek plánované série vesnických soudních knih (15.—18. stol.). Vedle toho se konají práce k vydávání pramenů městského práva, pramenů dějin státu a práva Knížectví Varšavského a Království Polského (z let 1807—1830).

V rámci vlastního bádání Ústavu právních věd byl největší důraz položen na kolektivní práci na komplexní otázce dějin vlastnictví výrobních prostředků, do níž byli zapojeni vědečtí pracovníci ze všech vědeckých středisek v Polsku.²¹ Avšak nejdůležitější akcí podjatou Polskou akademií věd je příprava rozsáhlé příručky dějin polského státu a práva, jež je proponována na tři obšírné svazky. První díl (do r. 1795) pod redakcí prof. J. B a r d a c h a je už v tisku. Značně už pokročily práce na druhém dílu (1785—1917/8) pod redakcí K. G r z y b o w s k é h o a W. S o b o c i ŋ s k é h o a zároveň je v proudu příprava třetího dílu o republice buržoasně-velkostatkářské (1917/8—1939). Práce na příručce nejenom seskupují větší či menší autorské kolektivy (tři autoři I. dílu, dvacet autorů II. dílu), nýbrž i mobilisují všechny polské právní historiky, kteří se účastní diskusí v různých etapách přípravných prací.

Jedním z nejtěžších organizačních úkolů byla a jest otázka vypracování patřičného a reálného plánu vědeckého výzkumu. K věci se přistoupilo již r. 1950. Hlavní vůdčí myšlenkou bylo zde včlenění do plánu studia oborů zanedbaných (právo soukromé, právo v 19. a 20. století) a vytvoření určité specialisace v jednotlivých pracovních střediscích v zemi.

Hovoří-li se o organizačních formách vědy, nelze pominout pracovní účast širších kolektivů historiků postupně podle potřeby na jednotlivých zvláště závažných problémech, diskutovaných širšími celky historiků nebo právníků. Je tu potřebí připomenout účast právních historiků na zasedání Polské akademie věd, věnované ústavě Polské lidově demokratické republiky r. 1953, zasedání věnované výročí Montesquieua r. 1955, zasedání Historického ústavu, věnovaného osvícenství r. 1950 nebo renesanci r. 1954. Konečně je potřebí podtrhnout vydatnou účast právních historiků na příručce polských dějin, vydávané Historickým ústavem, jejíž první díl vyšel jako maketa r. 1955. Tyto práce jsou neobyčejně užitečné, neboť vyvádějí právní historiky z úzkého horizontu jejich speciálních zájmů a přičiňují se o nutnou spolupráci s jinými disciplinami právními na jedné a historickými na druhé straně.

¹⁹ Srov. referát o pracích této komise: *Czasopismo prawno-historyczne* V, 1953; VI/1, 1954 a VII/1, 1955.

²⁰ Ze starších pramenných edicí jest tu potřebí se zmínit o vydání statutů Kazimíra Velkého, jež zpracoval O. B a l z e r, Poznaň 1948 a o *Volumina legum* X, Poznaň 1952.

²¹ Srov. zprávu v *Czasopismu praw.-hist.* VI/1, 1954.

III. Studium dějin polského státu a práva.

Jak už bylo výše řečeno, bylo nejzávažnějším úkolem, jenž stál před polskými právními historiky, připravení synthetické práce, která by měla potřebnou metodologickou úroveň. Bylo už také řečeno, že první díl příručky dějin polského státu a práva byl už odevzdán do tisku. Hlavním problémem, který má tato synthetická práce rozřešit, je prokázání zákonitosti vývoje státoprávní nadstavby v Polsku. Synthetický odraz této zákonitosti je už v samotné periodisaci, která v chronologickém rámci zachycuje změny, k nimž došlo ve státní formě. Autoři příručky ve shodě s názorem většiny právních historiků rozlišili tu tato období: období monarchie raně feudální (do r. 1138), období feudální rozdrobenosti (1138—1320), období feudální monarchie stavovské (1320—1466), období šlechtické demokracie (1466—1648) a období magnátské oligarchie (1648—1764). K nejpodstatnějším specifickým rysům polského vývoje patří skutečnost, že nedošlo ke vzniku absolutistické monarchie; šlechtická demokracie a magnátská oligarchie představují toliko další etapy vývoje stavovské monarchie. Je pochopitelné, že problémům jako jsou počátky feudalismu, konec období feudální rozdrobenosti, počátky šlechtické demokracie a závěrečné fáze feudalismu věnovala polská nauka zvláště značný zájem.

Jak je známo, zatěžoval polskou předválečnou historiografii falešný buržoasní pohled, zvláště propracovaný O. Balzerem a Z. Wojciechowským, o údajně neobvykle dlouhém trvání rodového zřízení od prvotně pospolné společnosti až do pozdního středověku. Usilovalo se o to, aby toto rodové zřízení bylo postaveno proti feudalismu a přitom aby se prokázalo, že organizace polského státu a většina jeho institucí v prvních staletích jejich existence byly přímým a bezprostředním pokračováním prvotních poměrů rodových. Tento pohled úplně zastíral zásadní kvalitativní rozdíl, který je mezi prvotně pospolným zřízením a feudalismem. Tuto teorii, která i v jiných zemích již dosti dávno ztratila význam, v Polsku nejúčinněji napadl J. Bardach²³ v rozsáhlé rozpravě, napsané na okraji jinak velmi cenné práce K. Kolańczyka, jež však zůstávala nadále v okruhu názorů rodových.²⁴ Rodovou teorii podrobil ostré kritice rovněž J. Adamus v pracích o rodové teorii piastovského státu a o monarchii Gallově,²⁵ v nichž potírá názor Balzerův o rodovém charakteru piastovské dynastie.²⁶

Základních společenských otázek v starších obdobích feudalismu se do-

²² Srov. příslušné referáty v *Czas. praw-hist.* V, 1953; VI/1-2, 1954; VII/2, 1955.

²³ J. Bardach, *Uwagi o »rodowym« ustroju społeczeństwa i prawie bliższości w Polsce średniowiecznej*, *Czasopismo prawno-historyczne* IV, 1952.

²⁴ K. Kolańczyk, *Studia nad relikty wspólnej własności ziemskiej w najdawniejszej Polsce. Rozporządzanie własnością ziemską do końca XIV w.*, Poznań 1950.

²⁵ J. Adamus, *O teorii rodowej państwa Piastów*, *Czas. praw.-hist.* IV, 1952; t ý ž, *O monarchii gallowej*, Warszawa 1952.

²⁶ Charakteristické jest, že i Z. Wojciechowski opustil v posledních svých pracích své dřívější názory na rodové zřízení.

týká práce Z. Kaczmarczyka a M. Sczanieckého o vývoji feudální renty.²⁷ O období feudální rozdrobenosti a procesu sjednocování polského státu na zlomu 13. a 14. století pojednal J. Baszkiewicz²⁸ ve velmi rozsáhlé práci, založené na důsledném používání marxistické metodologie. Tato práce vyvolala nyní velkou diskusi, která se přičiní o další prohloubení znalostí této doby, v dějinách polského státu tak důležité.

Dalším problémem, který vzbudil velmi živý zájem polských právních historiků, je formování se specificky polské formy státu, šlechtické demokracie z konce 15. století. Tento problém nabyl na aktuálnosti zejména r. 1953 v souvislosti s »Rokem renesance«, kdy se bádání polských historiků soustředila na tuto dobu, již také bylo věnováno značné množství vydaných vědeckých prací. Klíčový význam mají tu práce Z. Kaczmarczyka o typu a formě státu v období šlechtické demokracie²⁹ a společný referát téhož autora a W. Sobocińskiego o státní suverenitě a svobodě svědomí v 15. a 16. století.³⁰ V té době se objevila řada článků, týkajících se tohoto období a zanedlouho v edici »Studia nad historią prawa« vyjdou tři knihy z téhož období. Všechna tato bádání dovolila poukázat na řadu pokrokových rysů při utváření polského státu a práva v tomto období, v jehož závěrečných fázích teprve získaly převahu síly magnátské reakce a zhoubně ovlivnily další osudy státu. Vývoj společenských poměrů na vsi a v městě jest, jak lze říci, středem zájmu dějin hospodářských. Vedle řady historickoprávních prací z tohoto období znamená cenný přínos právních historiků v tomto směru také zařazení edice vesnických soudních knih a památek městského práva do vydavatelského plánu.

Na období rozkladu feudalismu a narůstání pokrokových prvků na konci 18. století se pozornost polských historiků soustředila hlavně v letech 1952—52. Nejdůležitější postavení má tu velké dílo B. Leśnodorského o »čtyřletém sněmu« (1788—1792),³¹ které díky prohloubené analýze společensko-hospodářských poměrů, politických bojů a střetávání různých názorů přineslo nové chápání a ocenění reforem »velkého sněmu«. Práce nebyla bez chyb. Autor, jak mu spravedlivě vytkla kritika, nedocenil plně pokrokovou úlohu »ústavy 3. máje«, jež omezovala moc magnátských privilegií. Těchto chyb se vyvaroval v referátu na plenárním zasedání »Roku renesance«,³² na němž podal prohloubený pohled na změnu státní formy

²⁷ Z. Kaczmarczyk — M. Sczaniecki, Kolonizacja na prawie niemieckim w Polsce a rozwój renty feudalnej, Czas. praw.-hist. III, 1951.

²⁸ J. Baszkiewicz, Powstanie zjednoczonego państwa polskiego na przełomie XIII i XIV w. Warszawa 1954.

²⁹ Z. Kaczmarczyk, Typ i forma państwa polskiego w okresie demokracji szlacheckiej, Warszawa 1953.

³⁰ Z. Kaczmarczyk — W. Sobociński, Zagadnienie suwerenności państwowej i wolności sumienia w Polsce XV i XVI w., Zagadnienia prawne konstytucji PRL, díl II., Warszawa 1954.

³¹ B. Leśnodorski, Dzieło Sejmu Czteroletniego, Warszawa 1951.

³² Týmž, Rzeczpospolita w drugiej połowie XVIII. w. Typ państwa i zmiany formy rządu, Kollataj i wiek Oświecenia, Warszawa 1951.

na konci 18. století. Tematiky osvěcenského století se dále týkají práce Z. Radwańskiego o základních právech v Polsku a J. Wąsického o konfederaci targovické.³³ Uvésti je konečně potřebí i rozpravu K. Opalka o Hugovi Kollatajovi.³⁴

Připojení historických polských západních území k Lidově demokratické polské republice rozšířilo historické studium na otázky státu a práva západních zemí dnešního polského státu, t. j. Slezska, Pomoří a Východních Prus. Z oblasti této tematiky existuje rozprava B. Leśnodorského o světském dominiu varmijských biskupů (Ermland),³⁵ knížka W. Kostuše o lemborském a bytovském lénu, jež bylo v 15. století touto formou propůjčeno západomořským knížatům a r. 1657 braniborským kurfiřtům³⁶ a M. Sczaniecki podal synthetický pohled na vývoj státu a práva na Západním Pomoří.³⁷

Organizační úsilí, vyvíjené v posledních letech k oživení zanedbávaného studia 19. a 20. století, počalo již vydávat první plody. Dochází výrazu především v stále četnějších člancích, jež otiskuje zvláště *Czasopismo prawnohistoryczne* a jež píše hlavně mladší vědečtí pracovníci.³⁸ Vytvoření potřebných kádrů dosvědčuje nejlépe existující již kolektiv dvaceti spolupracovníků příručky dějin polského státu a práva.

Podobně patřily k zanedbávaným oborům i dějiny oborů judičiálních. I tam lze v posledních letech konstatovat oživení činnosti a vytvoření kádrů mladých pracovníků, pracujících na těchto problémech. Dějinami starého polského soukromého práva se zabývá hlavně J. Matuszewski, jenž v poslední době soustředil svůj zájem na nejstarší polskou knihu zvykového práva, t. zv. Knihu elblangskou z první poloviny 13. století,³⁹ z mladších S. Roman,⁴⁰ J. Zdrójkowski, jenž se zajímá hlavně o vývoj trestního práva v 18. století⁴¹ a B. Lesiński, autor pěkné práce o postavení ženy v starém polském právu.⁴² Změnami v civilním právu v době boje feudálních prvků s narůstajícími prvky buržoasnými se mimo jiné

³³ Z. Radwański, *Prawa kardynalne w Polsce*, Poznań 1952; J. Wąsicki, *Konfederacja targowicka i ostatni sejm szlacheckiej Rzeczypospolitej z roku 1793*, Poznań 1952.

³⁴ K. Opalek, *Hugona Kollataja poglądy na państwo i prawo*, Warszawa 1952.

³⁵ B. Leśnodorski, *Dominium warmińskie 1243—1569*, Poznań 1959.

³⁶ W. Kostuś, *Władztwo Polski nad Łęborkiem i Bytowie*, Warszawa 1955.

³⁷ M. Sczaniecki, *Główne linie rozwoju państwa i prawa zachodnio-pomorskiego*, Część I, do 1478, *Czas. praw.-hist.* VII/1, 1956; cz. II, od 1478 do 1848, tamtéž VIII/1, 1956.

³⁸ Jsou to zejména práce a články A. Bartla, A. Gwiżdża, K. Orzechowského, W. Rostockého, F. Ryszky, J. Strumińskiego a j.

³⁹ Srov. diskusi A. Vetulaniho s J. Matuszewským o původu této sbírky v *Czas. praw.-hist.* V, 1953.

⁴⁰ S. Roman, *Stanowisko majątkowe wdowy w średniowiecznym prawie polskim*, *Czas. praw.-hist.* V, 1953.

⁴¹ Z. Zdrójkowski, *„Praktyka Kryminalna” Jakuba Czechowicza*, Toruń 1949; též, Teodor Ostrowski (1750—1802), Warszawa 1956.

⁴² B. Lesiński, *Stanowisko prawne kobiety w polskim prawie ziemskim do pol. XV. w.*, Wrocław 1956.

obírali J. Wąsicki a Z. Radwański, kteří v patřičném osvětlení ukázali feudální a reakční charakter pruského Landrechtu.⁴³

IV. Studium obecných dějin státu a práva

Rozvoj studia obecných dějin státu a práva neprobíhá příliš žádoucím způsobem. Je tu nedostatek těsnějšího spojení našich vědců se zahraničím. Oživení si zvláště vyžadují styky s vědou v lidově demokratických zemích. V nynější situaci se katedry obecných právních dějin více zabývají dějinami polského práva než dějinami práv cizích. V tomto oboru je však polská věda o to již šťastnější, že má dnes už příručku, kterou napsal K. Koranyi⁴⁴ a jejíž methodologická úroveň je vysoká. Jejím nedostatkem je příliš daleko jdoucí zdrženlivost při formulaci synthetických závěrů. V tom směru ponechává značnou vůli těm odborníkům, kteří tento obor přednášejí. Nedostatkem je i nepřihlédnutí k vývoji státu a práva v některých zemích, zvláště Československu a Uhrách. Tato příručka, jež překračuje rámec vysokoškolské příručky pro posluchače, může být cennou základnou pro prohloubené studium vývoje státní a právní nadstavby s hlediska celosvětového.

V pracích vycházejících v tomto vědním oboru nejeví se dosud žádná plánovitost. Hlavně francouzským feudalismem se zabývá práce M. Sczanieckého o rentách propůjčovaných lenní formou, anglickým feudalismem článek W. Zakrzewského o počátcích parlamentarismu v Anglii, německé tematiky se dotýká článek M. Z. Jedlického o právně politických názorech Dětmara Merseburského a studie J. Baszkiewicze.⁴⁵ Na široké základně obecné založil svou práci o pobřežním právu (*ius naufragii*) S. Matysik.⁴⁶ Novější tematikou se zabývají práce T. Cieślaka, zejména jeho kniha o bismarkovském protisocialistickém zákoně.⁴⁷

Téměř zcela úhorem leží studia z oboru dějin kanonického práva. Výjimku tu činí jedině práce A. Vetulaniho o Gratianově dekretu, v nichž tento autor na základě studia gdaňského rukopisu, jež našel, navrhuje

⁴³ Z. Radwański — J. Wąsicki, Wprowadzenie pruskiego prawa krajowego na ziemiach polskich, Czas. praw.-hist. VI/1, 1954.

⁴⁴ K. Koranyi, Powszechna historia państwa i prawa w zarysie, díl I., Epoka niewolnictwa, Warszawa 1951; díl II., Epoka feudalizmu, Warszawa 1955; díl III., Epoka kapitalizmu (zpracováván).

⁴⁵ M. Sczaniecki, Essai sur les fiefs-rentes, Paris 1946; W. Zakrzewski, O powstaniu parlamentu angielskiego i jego specyfice, Czas. praw.-hist. VI/2, 1954; M. Z. Jedlicki, Poglądy prawnopolityczne Thietmara, tamtéž V, 1953; J. Baszkiewicz, Uwagi o uniwersalizmie i koncepcji suwerenności państwowej w feudalnej teorii politycznej, tamtéž VII/2, 1955 a VIII/1, 1956.

⁴⁶ S. Matysik, Prawo nadbrzeżne — *ius naufragii*, Toruń 1950.

⁴⁷ T. Cieślak, Bismarkowska ustawa antysocjalistyczna z 1878, Toruń 1953.

důležité korektury tohoto významného pramene.⁴⁸ Zmínky si v tomto oboru zaslouží pramenné edice, zvláště serie »Concilia Poloniae«, vydávaná J. Sawickým a obsahující sbírky synodních statutů (dosud vyšlo osm svazků).

Methodologický zlom se nejpomaleji projevuje v oboru studia dějin římského práva. Hovořilo se už o význačných výsledcích vědecké práce prof. R. Taubenschlaga. Většina prací polských romanistů je publikována v tisku západoevropském.⁴⁹ Že však i v tomto oboru vstupuje polská nauka na cesty marxistické methodologické, ukazuje práce A. Viliňského a recenze prací buržoasních romanistů, jež se nejnověji objevují, zejména rozsáhlá recenze knihy W. Kunkela »Herkunft und soziale Stellung der römischen Juristen«, již napsal K. Kolańczyk.⁵⁰ V badatelském plánu polských romanistů důležité místo zaujímají práce na dějinách římského práva v Polsku.

V činnosti polských historiků státu a práva lze pozorovat vzrůst zájmu o dějiny politických učení. V novém pětiletém právnickém studiu jest tento předmět zaveden jako povinný a je vznášen požadavek na vytvoření samostatných kateder dějin politických doktrin. Tou tematikou se mimo katedru státního práva v Krakově, vedenou prof. K. Grzybowským, zabývají nyní hlavně historici práva a theoretikové práva. V tomto článku není na místě podání bohatých již výsledků v tomto odvětví za poslední léta. Podle nynější praxe lze soudit, že katedry budoucích učitelů tohoto předmětu budou ve značné míře obsazovány historiky práva.

*

Uzavírajíce náš přehled můžeme konstatovat, že dějiny státu a práva v Lidově demokratické Polské republice se v poměru k stavu tohoto vědního oboru v předchozí době mohou vykázat určitými konkrétními výsledky. K nim patří především zvýšení úrovně vědeckých prací na základě stále hlouběji zasahujícího methodologického přelomu. K pozitivním výsledkům patří také rozhojnění vědeckých kádrů historiků práva, zejména vyškolením nových kádrů, značné množství publikací a všeobecně pružná organisace vydavatelského ruchu. Nové organizační formy vědy a uvedení v život vědeckého plánování umožnily v dosti krátkém čase oživení bádání v oblastech dosud deficitních, zvláště v oblasti judiciálních oborů a dějin práva v závěrečném období feudalismu a za kapitalismu. Upevnění spolupráce právních historiků se všemi obory historie a s jednotlivými od-

⁴⁸ A. Vetulani, Dekret Gracjana i pierwsi dekretyści w świetle nowego źródła, Wrocław 1955.

⁴⁹ Zejména práce W. Osuchowského, E. Gintowta a B. Lapického.

⁵⁰ K. Kolańczyk, O pochodzeniu i stanowisku społecznym prawników rzymskich, Czas. praw-hist. VII/1, 1955.

větvími pozitivního práva dalo vědeckému bádání hlubší obsah a zajistilo těsnější spojení historickoprávního studia se životem.

Nesluší se ovšem zavírat oči před chybami, které existují nadále. Naše studium nemá ještě vždy potřebnou methodologickou úroveň. Potřeba současné produkce prací analytických i synthetických, jež vyvěrá z hledisek marxistické methodologie, otevírá často cestu nedostatečně založenému a povrchnímu synthetickému pojetí. Nejednou zůstává mnoho toho, čeho by si bylo ještě přát, pokud se týče samotné »dílny« pracovníků a způsobu využití pramenů. Oživená práce na pramenných edicích se jistě přičiní o zdokonalení této »dílny«. Patříčné sestavení plánu vědecké práce a jeho realizace v podrobnostech bude ještě dlouho zdrojem vážných těžkostí. Co do metody srovnávací, tak nutné při marxistickém bádání, bylo dosud dosaženo výsledků malých. S toho hlediska oživení spolupráce polské historie státu a práva s tímto vědním odvětvím v jiných zemích jest jedním z nejpalčivějších požadavků a upevnění přátelské spolupráce nauky dějin státu a práva v Polsku s naukou dějin státu a práva v Československu otvírá tu zvláště rozsáhlé možnosti.

Přeložil Vladimír Procházka